

Міністерство освіти і науки України
Луцький національний технічний університет

(повне найменування вищого навчального закладу)
Факультет аграрних технологій та екології

(повне найменування факультету)
Кафедра екології

(повне найменування кафедри)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА СТУПЕНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ «БАКАЛАВР»

ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ У ВАРАСЬКІЙ
ГРОМАДІ

спеціальність 101 Екологія

(шифр і назва спеціальності)

освітня програма «Екологія»

(назва освітньої програми)

Виконав: здобувач вищої освіти
групи ЕОС - 42

КОВАЛЕЦЬ Артем Анатолійович

(підпис)

Керівник:

к.геогр.н., доцент

ФЕДОНЮК Микола Ананійович

(підпис)

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«__» _____ 20__ р.

к.геогр.н., доцент

Гарант освітньої програми:

Федонюк Віталіна Володимирівна

(підпис)

Луцьк – 2026 рік

ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет аграрних технологій та екології

Кафедра екології

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Галузь знань: 10 Природничі науки

Спеціальність: 101 Екологія

Освітня програма: «Екологія»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

«__» _____ 2026 р.

З А В Д А Н Н Я НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Ковальцю Артему Анатолійовичу

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи:

Екологічний стан землекористування у Вараській громаді

Керівник роботи: Федонюк Микола Ананійович, к. геогр. н., доцент

затверджені наказом закладу вищої освіти від «__28__» лютого__ 2026__ р. № 102/01-02

2. Строк подання здобувачем вищої освіти кваліфікаційної роботи: «__01__» червня 2026 р.

3. Вихідні дані до роботи: літературні джерела, офіційна інформація з сайту Вараської МТГ, статистична та довідкова література, інформація з відкритих джерел, дані супутникового моніторингу поверхні Землі (ДЗЗ), власні аналітичні, статистичні дослідження, практичні оцінки, розрахунки.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що потрібно розробити): 1) Загальна фізико-географічна та соціально-економічна характеристика Вараської територіальної громади у Рівненській області. 2) Особливості природних, соціально-економічних та екологічних чинників, які визначають екологічний стан громади. 3) Особливості екологічного стану землекористування в громаді 4) Оцінка екологічного стану землекористування за даними SWOT-аналізу; 5) Розробка рекомендацій щодо зниження негативного впливу природних та антропогенних чинників у сфері землекористування. 6) Висновки.

5. Перелік графічного матеріалу: 1. Картосхема громади, джерел антропогенного впливу та структури землекористування. 2. Статистичні дані щодо динаміки антропогенного навантаження. 3. Характеристика чинників антропогенного та природного впливу на екологічний стан землекористування в громаді. Картограми, таблиці, графіки, діаграми, аналіз супутникових знімків. 4. Перспективи вирішення наявних екологічних проблем. 5. Рекомендовані заходи щодо оптимізації екологічного стану землекористування у Вараській МТГ. 6. Висновки і рекомендації.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання « 28 » _____ лютого _____ 2026__ р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи бакалавра	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	<i>Вибір та обґрунтування теми дослідження</i>	<i>Вересень - Жовтень 2025</i>	
2.	<i>Огляд літератури із досліджуваної проблеми</i>	<i>Листопад – Грудень 2025</i>	
3.	<i>Уточнення формулювання теми кваліфікаційної роботи бакалавра</i>	<i>Січень 2026</i>	
4.	<i>Затвердження теми роботи</i>	<i>Лютий 2026</i>	
5.	<i>1 розділ</i>	<i>Березень – Квітень 2026</i>	
6.	<i>2 розділ</i>	<i>Квітень – Травень 2026</i>	
7.	<i>3 розділ</i>	<i>Квітень – Травень 2026</i>	
8.	<i>Висновки та пропозиції</i>	<i>Квітень – Травень 2026</i>	
9.	<i>Формування списку використаних джерел</i>	<i>Травень 2026</i>	
10.	<i>Формування додатків</i>	<i>Травень 2026</i>	
11.	<i>Оформлення ілюстративного матеріалу</i>	<i>Травень 2026</i>	
12.	<i>Нормоконтроль</i>	<i>Травень 2026</i>	
13.	<i>Інструментальна перевірка на академічний плагіат</i>	<i>До 01.06.2026</i>	
14.	<i>Представлення кваліфікаційної роботи бакалавра до захисту</i>	<i>10.06.2026</i>	

Здобувач вищої освіти _____ (підпис) (_____ (прізвище, ініціали)

Керівник кваліфікаційної роботи _____ (підпис) (_____ (прізвище, ініціали)

АНОТАЦІЯ

Ковалець А. А. Екологічний стан землекористування у Вараській громаді.
Рукопис.

Кваліфікаційна робота бакалавра ОП «Екологія» спеціальності 101 Екологія.
Луцький національний технічний університет. Луцьк, 2026.

Кваліфікаційна робота бакалавра складається з 3 розділів, вступу, висновків,
переліку посилань та додатків.

Об'єктом даного дослідження є Вараська територіальна громада та сучасний
екологічний стан землекористування на її території.

Методи дослідження, які були використані при написанні кваліфікаційної
роботи бакалавра: збір інформації, моделювання, прогнозування і вивчення стану
території громади, аналіз і синтез, порівняння і аналогія, методи ДЗЗ та ГІС,
методи аналізу та співставлення літературних даних щодо екологічного стану
територій та екосистем у межах Вараської територіальної громади.

У першому розділі кваліфікаційної роботи бакалавра розглянуто загальну
фізико-географічну та соціально-економічну характеристику Вараської
територіальної громади Рівненської області, її ландшафтних та природних
особливостей, мережі об'єктів природно-заповідного фонду, густоти
транспортної мережі на території громади та особливостей впливу основних
антропогенних чинників в її межах на сучасний стан землекористування.

У другому розділі кваліфікаційної роботи бакалавра розглянуто структуру
землекористування в громаді, види та прояви негативного впливу антропогенних
джерел у межах Вараської міської територіальної громади. Здійснено порівняльну
оцінку інтенсивності такого впливу від окремих об'єктів та джерел.

У третьому розділі проведено аналіз сучасного стану землекористування
методами і засобами SWOT – аналізу та виявлено наявні екологічні проблеми.
Оцінено основні перспективні напрямки покращення екологічної ситуації в
громаді та можливості зниження негативного впливу антропогенних чинників в
межах її території. Розроблено систему рекомендованих заходів для стабілізації

екологічного стану землекористування у межах Вараської територіальної громади та запобігання підвищення антропогенного навантаження, пов'язаного з негативним впливом окремих чинників.

Результати виконання кваліфікаційної роботи бакалавра: визначено види та рівень негативного екологічного впливу антропогенної діяльності на природно-ландшафтні комплекси та територію в межах Вараської територіальної громади, яка розміщена у Рівненській області; оцінено основні негативні чинники, пов'язані з таким впливом на землекористування, та їх наслідки (забруднення, диспропорції в структурі землекористування, прямі та непрямі збитки), проаналізовано перевищення допустимих показників антропогенного навантаження, його основні причини і фактори; доведено суттєву залежність екологічних показників стану природних комплексів від показників антропогенного навантаження; запропоновано комплекс заходів, які повинні допомогти покращити екологічний стан території громади і зменшити негативні наслідки антропогенного впливу на екологічні системи та систему землекористування.

Ключові слова: Вараська територіальна громада, Рівненська область, землекористування, SWOT – аналіз, джерела антропогенного впливу, екологічний вплив, система заходів.

ANNOTATION

Kovalets A.A. Ecological state of land use in the Varaska community. Manuscript.

Qualification work of the bachelor of EP "Ecology" specialty 101 Ecology. Lutsk National Technical University. Lutsk, 2026.

The bachelor's thesis consists of 3 sections, introduction, conclusions, list of references and appendices.

The object of this study is the Varaska territorial community and the current ecological state of land use on its territory.

Research methods that were used when writing the bachelor's qualification work: information collection, modeling, forecasting and studying the state of the community's territory, analysis and synthesis, comparison and analogy, remote sensing and SWOT – analysis, methods of analysis and comparison of literary data on the ecological state of territories and ecosystems within the Varaska territorial community.

The first section of the bachelor's qualification work considers the general physical-geographical and socio-economic characteristics of the Varaska territorial community of the Rivne region, its landscape and natural features, the network of objects of the nature reserve fund, the density of the transport network on the territory of the community and the features of the influence of the main anthropogenic factors within its borders on the current state of land use.

The second section of the bachelor's qualification work considers the structure of land use in the community, types and manifestations of the negative impact of anthropogenic sources within the Varaska urban territorial community. A comparative assessment of the intensity of such impact from individual objects and sources was carried out.

In the third section, an analysis of the current state of land use was carried out using remote sensing methods and means and existing environmental problems were identified. The main promising areas for improving the ecological situation in the community and the possibility of reducing the negative impact of anthropogenic factors

within its territory were assessed. A system of recommended measures was developed to stabilize the ecological state of land use within the Varasha territorial community and prevent an increase in anthropogenic load associated with the negative impact of individual factors.

Results of the bachelor's qualification work: the types and level of negative environmental impact of anthropogenic activity on natural and landscape complexes and the territory within the Varasha territorial community, which is located in the Rivne region, were determined; the main negative factors associated with such an impact on land use and their consequences (pollution, imbalances in the structure of land use, direct and indirect losses) were assessed; the excess of permissible indicators of anthropogenic load, its main causes and factors were analyzed; the significant dependence of environmental indicators of the state of natural complexes on indicators of anthropogenic load was proven; a set of measures was proposed that should help improve the ecological state of the community territory and reduce the negative consequences of anthropogenic impact on ecological systems and the land use system.

Keywords: Varaska territorial community, Rivne region, land use, SWOT – analysis, sources of anthropogenic impact, environmental impact, system of measures.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	9
РОЗДІЛ 1. ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНА ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ГРОМАДИ.....	11
1.1 Загальна характеристика Вараської територіальної громади.....	11
1.2. Фізико-географічна характеристика Вараської територіальної громади.....	15
1.3. Екологічні особливості території громади.....	22
1.4. Соціально-економічна характеристика Вараської територіальної громади.....	23
Висновки до розділу 1.....	31
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ У ВАРАСЬКІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ.....	32
2.1. Структура і особливості землекористування у громаді.....	32
2.2. Геоінформаційна система громади.....	36
Висновки до розділу 2	36
РОЗДІЛ 3 ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО ХАРАКТЕРУ У ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ.....	37
3.1. SWOT – аналіз екологічного стану землекористування у громаді.....	37
3.2. Підсумки проведеного аналізу землекористування у громаді.....	39
Висновки до розділу 3	46
ВИСНОВКИ.....	47
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ.....	50

ВСТУП

Раціональне використання земельних ресурсів є однією з ключових передумов сталого розвитку територій, забезпечення екологічної безпеки та ефективного функціонування господарського комплексу. У сучасних умовах зростаючого антропогенного навантаження, трансформації природних ландшафтів і децентралізації управління особливої актуальності набуває оцінка стану землекористування на рівні територіальних громад.

Вараська міська територіальна громада є важливим адміністративно-територіальним утворенням в межах північно-західної частини України, у Рівненській області, що характеризується специфічними природно-ресурсними умовами, структурою господарства та особливостями землекористування. Територія громади зазнає впливу як природних чинників, так і значного антропогенного навантаження, пов'язаного з розвитком енергетичного комплексу (в громаді розташована Рівненська АЕС), урбанізаційними процесами, сільськогосподарським освоєнням земель і змінами у системі управління земельними ресурсами.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю комплексної оцінки сучасного стану землекористування в межах Вараської міської територіальної громади, виявленням основних проблем і дисбалансів у структурі використання земель, а також обґрунтуванням напрямів їх раціоналізації. Особливого значення набуває аналіз відповідності фактичного використання земель їх цільовому призначенню, рівня екологічної стабільності території, а також ефективності управління земельними ресурсами в умовах реформування земельних відносин, оцінку яких доцільно давати із використанням методів та засобів SWOT – аналізу.

Метою кваліфікаційної роботи бакалавра є проведення комплексної оцінки землекористування в межах Вараської міської територіальної громади, визначення основних тенденцій його розвитку та обґрунтування заходів щодо підвищення ефективності використання земельних ресурсів.

Для досягнення поставленої мети передбачено вирішення таких завдань:

- 1) Оцінити сучасний фізико-географічний та соціально-економічний стан громади;
- 2) Проаналізувати теоретико-методичні засади оцінки землекористування;
- 3) Охарактеризувати структуру земельного фонду та особливості його використання;
- 4) Здійснити оцінку землекористування та екологічного стану земель із використанням методів SWOT – аналізу;
- 5) Виявити основні проблеми землекористування та запропонувати шляхи оптимізації використання земельних ресурсів в громаді.

Об'єктом дослідження є землекористування в межах Вараської територіальної громади.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та прикладних аспектів оцінки стану та ефективності використання земельних ресурсів громади.

Методи дослідження включають аналіз і синтез, порівняння, статистичний метод, картографічний аналіз, геоінформаційні методи та методи SWOT – аналізу, а також комплексні методи екологічної оцінки. Під час виконання роботи було також використано інструменти штучного інтелекту (ШІ) для редагування і форматування тексту теоретичних розділів виключно як допоміжний засіб для уточнення формулювань, опрацювання літературних джерел, графічного представлення результатів. Усі твердження, оцінки та висновки належать автору і ґрунтуються на власному аналізові.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання органами місцевого самоврядування для вдосконалення управління земельними ресурсами, розробки програм раціонального землекористування та підвищення екологічної безпеки території.

Структуру роботи складають вступ, три розділи, висновки, перелік джерел посилання та додатки.

РОЗДІЛ 1. ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНА ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ГРОМАДИ

1.1. Загальна характеристика Вараської територіальної громади

Вараська міська територіальна громада є адміністративно-територіальною одиницею у складі Вараського району Рівненської області України, яка розташована у північно-західній частині області, в межах природної зони Українського Полісся (див. рис. 1.1).

Рисунок 1.1. Площа та територіальна структура Вараської територіальної громади (подано за [3, 4]).

Загальна площа території громади становить близько 607 км². За розмірами Вараська громада належить до відносно великих міських територіальних громад регіону. Вараська міська територіальна громада розташована на північному заході Рівненської області та включає 18 населених пунктів з адміністративним центром у місті Вараш: крім Вараша, це села Більська Воля, Березина, Кругле, Рудка, Заболоття, Мульчиці, Журавлине, Кримне, Уріччя, Озерці, Городок, Собіщиці, Сопачів, Діброва, Щоків, Стара Рафалівка та Бабка (див. рис. 1.2, на якому представлено картосхеми громади).

Вараська громада була утворена у 2020 році в результаті укрупнення територіальних громад у межах адміністративної реформи. З часом вона

об'єднала: місто Вараш та низку сільських рад (Більськовільську, Мульчицьку, Озерецьку, Собіщицьку, Сопачівську, Старорафалівську і ін.).

Рисунок 1.2. Картосхеми Вараської територіальної громади (подано за [3])

Громада сформована у процесі адміністративно-територіальної реформи та об'єднує території колишніх міської та ряду сільських рад. На рис. 1.3 представлено офіційну символіку громади та її характерні об'єкти.

Рисунок 1.2 Символіка та найвідоміші об'єкти Вараської територіальної громади (подано за [3, 4]).

Отже, станом на 2026 р. до складу громади входить 1 місто (Вараш, її адміністративний центр) та 17 сіл (села: Бабка, Березина, Більська Воля, Городок, Діброва, Журавлине, Заболоття, Кримне, Кругле, Мульчиці, Озерці, Рудка, Собіщиці, Сопачів, Стара Рафалівка, Уріччя, Щоків), які територіально об'єднані у старостинські округи, що забезпечує ефективне управління на місцевому рівні.

Чисельність населення громади станом на 2025 рік становила близько 53 – 54,0 тис. осіб. Структура населення громади має такі особливості: міське населення складає близько 41,7 тис. осіб (близько 79 %); сільське населення становить близько 10,8 тис. осіб (наближено 21 %).

Середня густота населення становить приблизно 90 осіб/км², що є типовим показником для поліських територій.

Адміністративний центр громади, місто Вараш, є основним осередком проживання населення, де зосереджено понад 75 % усіх жителів громади.

Вараська територіальна громада межує із територіями інших громад Вараського району: її західна межа проходить поблизу кордону з Волинською областю та знаходиться в межах Поліської низовини;

Територією громади проходять важливі транспортні шляхи, зокрема залізнична лінія напрямку Сарни – Ковель, що забезпечує логістичні і транспортні зв'язки.

Відстані від м. Вараша до ключових центрів: до обласного центру (м. Рівне) – близько 150 км; до кордону з Європейським Союзом – приблизно 120–150 км (через територію сусідньої Волинської області); до столиці України, м. Київ – 380 км [1, 3, 4].

Розселення населення в межах Вараської громади має виражений нерівномірний характер: його основна частина зосереджена у місті Вараш; сільські населені пункти мають відносно невелику чисельність і розміщені дисперсно; середня відстань від сіл до адміністративного центру даної громади становить 10 – 25 км [3].

Таке розміщення і структура має як переваги, так і недоліки. Воно визначає значну залежність сільських територій від міського центру у сфері послуг,

На рис. 1.3 представлено план м. Вараша – адміністративного центру громади, головного осередку економічного та соціального розвитку її території.

Таким чином, Вараська міська територіальна громада є великою за площею адміністративною одиницею у Рівненській області України з чітко вираженою урбанізованою структурою. Вона включає 18 населених пунктів, де домінує міське населення, зосереджене в адміністративному центрі, місті Вараші. Значна площа, відносно невисока густота населення та поліське розміщення зумовлюють специфіку розвитку громади, зокрема поєднання індустріального (енергетичного) та природно-ресурсного потенціалу.

1.2. Фізико-географічна характеристика Вараської територіальної громади

Місто Вараш та Вараська територіальна громада розташовані у північно-західній частині України, в межах Рівненської області, на території Українського Полісся. Вараш є адміністративним центром Вараської міської територіальної громади та входить до складу Вараського району. Географічні координати міста Вараш становлять приблизно $51^{\circ}20'$ північної широти та $25^{\circ}51'$ східної довготи.

Територія громади розташована у зоні Поліської низовини, що визначає її природні особливості: рівнинність, значну заболоченість, наявність піщаних і супіщаних відкладів, а також високу зволоженість території. Рівненська область загалом займає площу близько 20,1 тис. км², що становить приблизно 3,3 % від усієї території України [1, 7, 8].

Вараська громада має вигідне фізико-географічне положення з точки зору забезпеченості природними ресурсами, оскільки розташована в зоні мішаних лісів, поблизу значних водних ресурсів та покладів корисних копалин (зокрема торфу та бурштину). Водночас специфіка поліського природного середовища створює певні обмеження для господарського освоєння території.

Геологічна будова та рельєф. У геологічному відношенні територія Вараської громади належить до північно-західної частини Українського кристалічного щита, перекритого потужною товщею осадових відкладів палеогенового, неогенового та четвертинного віку [13, 22].

Рельєф території є переважно рівнинним і сформований під впливом четвертинного зледеніння. Абсолютні висоти коливаються в межах 140 – 180 м

над рівнем моря, що характерно для території Поліської низовини. Поверхня слабохвиляста, місцями ускладнена дюнами, зниженнями та заболоченими ділянками.

В геоморфологічному відношенні місто Вараш та громада розташовані в межах правобережжя долини р. Стир - заплави, першої надзаплавної тераси і правобережного водорозділу. Абсолютні відмітки поверхні природного рельєфу становлять: в заплаві – 159,0 -162,0 м, на першій надзаплавній терасі - 163,0-170,0 м, на водорозділі - 170,0-182,0 м. Територія міста спланована, більша частина забудови розташована в межах водорозділу.

Основним фактором, який визначив будову рельєфу даної місцевості, був дніпровський льодовик. Територія представлена моренно - зандровою і терасовою рівнинами, пересіченими річковою долиною. Поверхня являє собою плоску, дещо хвилясту низину з характерною невеликою диференціацією за абсолютними відмітками, похилу на північ. Похили поверхні в межах міста становлять 3-5 %, рідко на схилах – до 10 % [22, 23].

Основні типи рельєфу - акумулятивний і денудаційний. Основні форми рельєфу – заплавна низовина, ускладнена старицями, заболоченими ділянками, надзаплавна тераса з блюдцеподібними зниженнями, піщаними горбами та водорозділ з полого хвилястою поверхнею.

Значну роль у формуванні морфологічного вигляду сучасного рельєфу відіграли еолові процеси. Це призвело до утворення гряд, пагорбів з пологими схилами висотою від 1,00 – 3,00 до 10,00 – 12,00 м. Карстовий рельєф має широке поширення в зв'язку з наявністю в геологічному розрізі мергельно-крейдяних порід, що карстуються і залягають неглибоко від поверхні. Утворення карстових форм рельєфу обумовлено діяльністю підземних і поверхневих вод. Карстові форми часто пов'язані з лініями тектонічних порушень, в місцях перетину яких концентрується найбільша кількість карстових форм рельєфу – вирв, западин, нерідко заповнених водою, болотних масивів, які мають карстове живлення [23].

Формами техногенного рельєфу є дамби, вали, насипи, канами, канали, меліоративної системи р. Стир, локальні порушення кар'єрного типу тощо.

Таким чином, рельєф зумовлює формування територій, що є мало сприятливими для будівельного освоєння. У свій час, після того, як Рівненська АЕС вже була введена у експлуатацію, виникли певні проблеми, пов'язані із геологічними особливостями даної території, мало вивченими до початку будівництва. Їх дослідження було спонукальним фактором для наступних дороговартісних робіт по укріпленню капітальних споруд АЕС [23].

Особливостями рельєфу є незначна розчленованість поверхні; поширення льодовикових і водно-льодовикових форм; наявність алювіальних рівнин у долинах річок; значна частка заболочених територій в межах громади.

У південному напрямку спостерігається поступове підвищення рельєфу до Волинської височини (до 200–300 м), однак безпосередньо територія Вараша залишається в межах низовинного типу рельєфу.

Клімат території громади є помірно континентальним із достатнім зволоженням, що характерно для поліської природної зони.

Основні кліматичні показники в межах Вараської громади:

- середня температура січня: $-4,8 \dots -5,6$ °C;
- середня температура липня: $+18,0 \dots +18,5$ °C;
- річна кількість опадів: 600–650 мм;
- тривалість безморозного періоду: 150–160 днів;
- тривалість вегетаційного періоду: близько 190–200 днів.

Максимальна кількість опадів припадає на літній період (червень–липень), що сприяє розвитку рослинності, але водночас може викликати підтоплення територій [32, 33].

Сніговий покрив формується в грудні та зберігається в середньому 80–100 днів. Його середня висота становить 10–20 см.

Переважають західні та північно-західні вітри, що зумовлює надходження вологих повітряних мас з Атлантики. Середня швидкість вітру становить 2–4 м/с.

До числа несприятливих для природного очищення атмосферного повітря метеорологічних і аерологічних характеристик клімату належать приземні інверсії і досить малі швидкості вітру. Це створює погодні умови, під час яких

перенесення забруднюючих речовин ускладнене, і, внаслідок чого, відбувається їх накопичення поблизу джерела викидів. Спільне повторення приземних інверсій та слабких вітрів буває найбільшим влітку, в нічний час (38,2 - 42,9 %). Взимку ці явища спостерігаються значно рідше (8,4 - 20,4 %). За рік спостерігається близько 11% днів зі штилем [32].

Погіршують ситуацію несприятливі атмосферні процеси та явища, до яких відносяться тумани, заметілі, грози, градобої. Тумани, поглинаючи різноманітні домішки, сприяють посиленню забруднення атмосферного повітря. Середня/найбільша за рік кількість днів: з туманами – від 39 до 81, із заметілями – від 4 до 12, з грозами – від 29 до 50, з градом – від 1 до 4 днів.

Кліматичні умови є загалом сприятливими для ведення лісового та сільського господарства, однак надмірна вологість і низька теплобезпеченість обмежують вирощування теплолюбних культур.

Територія Вараської громади характеризується густою гідрографічною мережею. Основною водною артерією є річка Стир, права притока річки Прип'ять, яка, у свою чергу, належить до басейну Дніпра [32, 33, 38].

Річкова мережа району густа, утворюється, головним чином, р. Стир, її притоками, а також притоками р. Горинь.

Територію власне міста Вараш дренує та перетинає з південного заходу на північ р. Стир – права, одна з найбільших приток р. Прип'яті. В межах міста річка дуже меандрує, утворюючи численні рукави і стариці.

До особливостей гідрографії території Вараської громади належать: значна кількість малих річок і струмків; наявність великих штучних водойм (зокрема водосховище Рівненської АЕС); поширення боліт та заболочених земель.

Річка Прип'ять є найбільшою водною артерією регіону, а інші річки (Стир, Горинь, Ствига) є її притоками.

Рівень ґрунтових вод залягає близько до поверхні в регіоні (1–3 м), що сприяє заболоченню територій. Значна частина боліт була осушена в процесі меліорації, однак природна гідрологічна структура зберігається [35].

Місто Вараш знаходиться в південно-східній частині Волино-Подільського артезіанського басейну, в зоні його сполучення з Українським кристалічним масивом, де підземні води мають широке розповсюдження.

Основні водоносні горизонти спостерігаються у крейдяних та протерозойських відкладах і є сприятливими для організації централізованого водопостачання.

Потужність водомістких крейдяних порід (мергель, крейда) становить до 18 м. Води гідрокарбонатно-кальцієвого типу з загальною мінералізацією 0,33 г/л та загальною жорсткістю 2,55 мг-екв/л.

Потужність протерозойського горизонту (базальти, туфи) в середньому - 60м. Води гідрокарбонатно-сульфатно-натрієві з загальною мінералізацією 0,4 г/л, загальною жорсткістю 0,52 мг-екв/л і низьким вмістом фтору [3, 35].

В радіусі 20 км, в крейдяних та протерозойських відкладах (в тому числі детально розвіданих), виявлені запаси підземних вод для водопостачання міста.

Джерелами водопостачання м. Вараш є: підземні води (для питного водопостачання); поверхневі води р. Стир (для технічного водопостачання).

Дані Державної комісії запасів Держдепартаменту геології України свідчать, що запаси підземних вод як на даному етапі, так і в перспективі, з урахуванням промислового та соціально-економічного розвитку міста не є обмежувальним фактором розвитку міста.

Грунтовий покрив території сформувався під впливом надмірного зволоження, піщаних відкладів та лісової рослинності.

Основні типи ґрунтів у Вараській громаді – це дерново-підзолисті (переважають); болотні та торфово-болотні та лучні ґрунти у долинах річок.

Ґрунти характеризуються низькою природною родючістю; кислою реакцією; невисоким вмістом гумусу (1–2 %) [35].

Значні площі займають торфовища, що мають господарське значення як паливний ресурс. Водночас їх використання потребує екологічного контролю.

Біогеографічно дана територія належить до зони мішаних лісів (Полісся). Лісистість регіону є високою і становить до 35–40 % території.

Основні типи рослинності у межах громади – це соснові та сосново-дубові ліси; березові та вільхові ліси та болотна рослинність (очерет, осока, мохи).

Лісові масиви зони Полісся виконують важливі екологічні функції: регулюють водний баланс; зменшують і пом'якшують ерозійні процеси; очищують атмосферне повітря.

Тваринний світ у регіоні дослідження представлений типовими поліськими видами, серед яких є представники ссавців (лось, кабан, козуля, вовк); птахів (журавель, лелека, тетерук); значна кількість водно-болотних видів.

В тектонічному відношенні територія відноситься до Маневичівського блоку II порядку, що є частиною Поліського геоблоку, розбитого серією тектонічних порушень різноманітних рангів. В неотектонічному відношенні територія відноситься до північно-східної частини регіональної структури - Волинсько-Поліської моноклинали (субрегіональна структура Польсько-Подільського підняття). Неотектонічна ситуація є відносно спокійною. Розривні порушення відносяться до категорії безамплітудних і малоамплітудних, слабоактивних [35].

Враховуючи наявність в межах міста особливо небезпечного об'єкту - РАЕС, питання сейсмічності району проектування розглянуто додатково згідно матеріалів "Рівненська АЕС. Енергоблок № 4. Оцінка впливів на навколишнє середовище" (ОВНС розроблений ВАТ "Київський науково-дослідний і проектно-конструкторський інститут "Енергопроект" (КІЕП, м. Київ, 2002 р.)

Сейсмічними дослідженнями встановлено, що в радіусі 750 км від майданчика РАЕС сейсмічний вплив від всіх сейсмоактивних зон на майданчик менший 5 балів, окрім зони Вранча. В випадку виникнення в зоні Вранча (Румунія) землетрусу з максимально можливою магнітудою $M=7,6$ інтенсивність сейсмічного впливу може сягати близько 6 балів [32, 36].

Розрахункова інтенсивність сейсмічного впливу від відомих місцевих землетрусів для майданчика РАЕС значно нижче 4 балів.

За період інструментальних сейсмологічних спостережень зареєстровано декілька сот сейсмічних подій. З них тільки чотири ідентифіковані як місцеві

сейсмічні події і одна віднесена до місцевих землетрусів. Результати інструментальних сейсмологічних досліджень свідчать, що район дослідження з сейсмічної точки зору є спокійним. Макросейсмічні дослідження, ґрунтовані на зібранні, аналізі, узагальненні літературних, архівних, історичних даних та результатах спеціальних експедиційних макросейсмічних досліджень наслідків землетрусів 1977, 1986, 1990 рр. на території України, дозволили побудувати атлас ізосейст сильних землетрусів зони Вранча з 1790 по 1990 рік. Таким чином, майданчик РАЕС знаходиться в зоні сейсмічності від 4 до 5 балів, і лише під час землетрусу 1802 року - між ізосейстами 5 і 6 балів.

Для уточнення сейсмічності в залежності від локальних інженерно-геологічних умов проведені комплексні інженерно-геологічні та інструментальні сейсмологічні дослідження майданчика Рівненської АЕС [6, 12, 13, 25].

В результаті виконаного комплексу досліджень встановлено, що сейсмічна бальність з урахуванням сейсмічного мікрорайонування для майданчика РАЕС складає: проектний землетрус (ПЗ, імовірність - 1 раз в 100 років) - 5 балів, максимальний розрахунковий землетрус (МРЗ, імовірність - 1 раз в 10000 років) - 6 балів, що відповідає прийнятим в проекті значенням [6].

Таким чином, згідно матеріалів аналітичного опису "Рівненська АЕС. Енергоблок № 4. Оцінка впливів на навколишнє середовище", в геотектонічному відношенні територія відноситься до слабоактивних і, у відповідності з ДБН 360-92** (табл. 9.1), сприятлива для будівництва.

Територія Вараської територіальної громади багата на природні ресурси, серед яких: лісові ресурси, основа лісового господарства; водні ресурси, що використовуються для енергетики та водопостачання; поклади торфу, який використовується як паливо; поклади бурштину, який є важливим мінеральним ресурсом регіону [25, 32].

Особливе значення має функціонування Рівненської атомної електростанції, що суттєво впливає на природне середовище та структуру землекористування.

1.3. Екологічні особливості території громади

Серед основних екологічних проблем регіону можна виділити: порушення природного гідрологічного режиму внаслідок меліорації; деградація ґрунтів; незаконний видобуток бурштину; техногенний вплив енергетичних об'єктів; зменшення біорізноманіття, внаслідок впливу як антропогенних, так і природних чинників (див. рис. 1.4)

Водночас територія має значний природоохоронний потенціал завдяки наявності великих масивів лісів і водно-болотних угідь.

ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ	
Забезпечено виконання заходу підтримки діяльності пожежно-рятувального підрозділу ДСНС м. Вараш на суму 520,0 тис.грн. На території Вараської МТГ розташовано: 10 сховищ, 19 протирадіаційних укриттів, 26 найпростіших укриттів Утворено Комунальне підприємство «Місцева пожежна охорона» За даними Вараського РВП у сфері: - запобігання та протидії домашньому насильству надійшло 178 звернень, складено 141 протокол про адміністративне правопорушення - незаконного обігу наркотиків задокументовано 79 к/п, закінчено розслідування по 8 к/п За звітний період: - оформлено 52 дозволи на порушення об'єктів благоустрою - видано 59 ордерів на зрізання під корінь, санітарну обрізку та формувальне зрізання дерев - направлено 10 протоколів на розгляд адміністративної комісії за порушення державних стандартів у сфері благоустрою - видано 62 приписи щодо усунення порушень з приводу незаконного розташування об'єктів торгівлі та порушень вимог Правил благоустрою	Цілі розвитку галузі на 2026 рік: - підтримка функціонування місцевих пожежно-рятувальних підрозділів - розвиток системи зв'язку, оповіщення та інформації про загрозу виникнення надзвичайних ситуацій - приведення в належний стан споруд ЦЗ - накопичення матеріального резерву - забезпечення заходів передбачених правовим режимом воєнного стану - ефективне розкриття й розслідування кримінальних правопорушень - профілактика адміністративних правопорушень - протидія злочинам у сфері незаконного обігу наркотиків та видобутку бурштину-сирцю - поліпшення екологічного стану озер, річок, лісів та земель громади - створення безпечних умов для життєдіяльності населення громади - раціональне використання природного середовища і його збереження - виявлення та ліквідація стихійних сміттєзвалищ, запобігання забрудненню земельних ресурсів - розвиток екологічної культури мешканців, підвищення рівня екологічної свідомості та поінформованості мешканців громади

Рисунок 1.4 Характеристика екологічних проблем у галузі природокористування та безпеки життєдіяльності Вараської територіальної громади (подано за [32, 35]).

Таким чином, територія Вараської міської громади характеризується типовими рисами поліського природного комплексу: рівнинним рельєфом, надмірним зволоженням, поширенням болотних ґрунтів і значною лісистістю. Клімат помірно континентальний із достатньою кількістю опадів, що сприяє розвитку природної рослинності, але обмежує інтенсивне сільське господарство.

Природні умови та ресурси території визначають специфіку її землекористування, що проявляється у переважанні лісових земель, обмеженості

орних угідь та необхідності врахування екологічних факторів при плануванні господарської діяльності.

1.4. Соціально-економічна характеристика Вараської територіальної громади

Соціально-економічні особливості Вараської територіальної громади формуються під впливом її демографічної структури, потужної енергетичної спеціалізації та відносно високого рівня доходів населення.

Вараська громада є однією з найбільших у північній частині Рівненської області, займаючи площу близько 609 км² та маючи в своєму складі 18 населених пунктів. Чисельність населення складає приблизно 53 тис. осіб, а густота населення становить біля 90 осіб/км².

У таблиці 1.1 подано основні характеристики Вараської територіальної громади.

Таблиця 1.1. – Основні характеристики Вараської ТГ (складено за [32]).

Показник	Значення
Площа громади	609 км ²
Кількість населених пунктів	18
Чисельність населення	52–55 тис. осіб
Густота населення	89,9 осіб/км ²
Міське населення	41 тис. осіб
Сільське населення	10–11 тис. осіб
Діти (до 18 років)	10 391 особа

Демографічна структура характеризується тим, що міське населення (жителі м. Вараша) становить понад 41 тис. осіб (75–80 %), а сільське – близько 10–11 тис. осіб [32, 35].

Діти до 18 років складають 10 391 особу у структурі населення громади.

Для громади характерний позитивний природний приріст (народжуваність перевищує смертність), переважання жіночого населення у гендерному складі; поступове старіння населення (як і в більшості регіонів України).

Трудові ресурси та рівень зайнятості демонструють позитивні показники своєї динаміки. Працездатне населення у громаді – це близько 32 тис. осіб. Безробітні жителі складають приблизно 1,2 тис. осіб

Це свідчить про відносно низький рівень безробіття, що пояснюється наявністю великого містоутворюючого підприємства.

Економічна спеціалізація громади тісно пов'язана із наявністю великого містоутворюючого об'єкта – Рівненської АЕС. На рис. 1.5 представлено загальні показники промислового розвитку громади, а рис. 1.6 дає уявлення про економіку Вараської ТГ (розроблено за [32, 35]).

ПРОМИСЛОВИЙ РОЗВИТОК

Вараська громада належить до лідерів Рівненської області за обсягом промислового виробництва

2 основних промислових підприємства

- Філія ВП «РАЕС» АТ «НАЕК «Енергоатом»
- ТЗОВ «Кузнецовський хлібозавод»

Темпи зростання реалізованої промислової продукції

+48%	+35%	+23%	+14%
2023 порівняно з 2022	2024 порівняно з 2023	очікуване 2025	прогноз 2026

Цілі діяльності підприємств промислового комплексу:

- стабільне та безперервне виробництво промислової продукції
- проведення передпроектних робіт по будівництву енергоблока №5 РАЕС
- збільшення обсягів виробництва промислової продукції
- залучення інвестицій у розвиток промисловості
- розвиток нових виробничих потужностей
- підвищення конкурентоспроможності продукції через інноваційне оновлення та зниження енерговитрат виробництва

Рисунок 1.5 Промисловий розвиток Вараської територіальної громади (подано за [32, 35])

Ключова риса промислового розвитку Вараської громади – це монофункціональна економіка, орієнтована на атомну енергетику.

Економіка

Найбільші два промислових підприємства, основним видом діяльності яких є виробництво електроенергії та виробництво хлібобулочних і кондитерських виробів: — ВП «Рівненська АЕС» ДП «НАЕК «Енергоатом», включає в себе 4 енергоблоки сумарною потужністю 2 млн. 835 тис.кВт, річний обсяг виробництва складає близько 19,0 млрд. кВт.год. електроенергії, що становить 23% від виробництва атомними електростанціями, або 12,4% від загального виробництва електроенергії в Україні. — ТзОВ «Кузнецовський хлібозавод», який займається виробництвом хлібобулочних і кондитерських виробів.

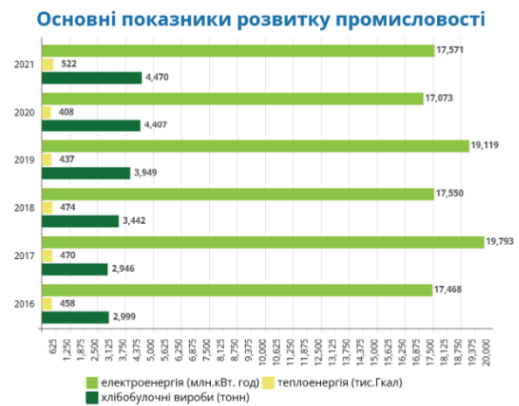

Рисунок 1.6 Економічний розвиток Вараської територіальної громади (подано за [3, 32, 35])

Провідна галузь, що формує економічну діяльність у громаді – це атомна енергетика, а саме – діяльність Рівненської АЕС. На АЕС працюють 4 енергоблоки, їх сумарна потужність – 2835 МВт, а річне виробництво електроенергії складає близько 17,5 млрд кВт·год. Це енергетичне підприємство є найбільшим роботодавцем громади, формує значну частину доходів бюджету та визначає виробничу спеціалізацію території в цілому.

Інші галузі, що розвинуті на території Вараської громади – це торгівля та сфера послуг; будівництво; сільське господарство (переважно в сільських населених пунктах).

Рівень доходів та фінансова спроможність жителів громади визначається структурою зайнятості та типом розвитку економіки. Середньомісячна заробітна плата в громаді складає близько 28 152 грн (водночас орієнтовний дохід для комфортного проживання становить 36 150 грн). Ці показники є вищими за середні по регіону, що пов'язано з енергетичною спеціалізацією громади, та свідчать про відносно високий рівень життя населення.

Розрахунковий обсяг річних доходів бюджету громади складає понад 430 млн грн, при цьому частка місцевих податків і зборів становить близько 14,7%.

Громада характеризується високою податкоспроможністю та значною залежністю бюджету від великих підприємств (передусім Рівненської АЕС)

Соціальна сфера також є досить добре розвиненою. На рис. 1.7 представлено структуру трудових ресурсів у громаді.

Населення та трудові ресурси

Загальна чисельність населення громади становить близько 55 000 осіб, з них працездатного населення - близько 32 000 осіб, кількість безробітних близько 1200 осіб. Середньомісячна заробітна плата 28 152 гривень. Згідно даних управління економіки та розвитку громади, розмір очікуваного доходу для комфортного проживання у громаді становить 36 150 гривень.

Рисунок 1.7 Населення та трудові ресурси Вараської територіальної громади (подано за [3, 32, 35]).

У громаді функціонує розгалужена система соціального захисту: населення становить близько 52,9 тис. осіб, з них – пенсіонери – це 8,8 тис. осіб. У таблиці 1.2. представлено основні показники, що характеризують структуру населення Вараської територіальної громади. Аналіз даних цієї таблиці засвідчує, що демографічна структура Вараської громади демонструє здатність до відтворення та відносно велику частку активної працездатної частини населення у демографічній структурі громади [3, 4, 32, 35].

Таблиця 1.2. – Характеристики демографічного складу Вараської ТГ (складено за [35]).

Категорія населення	Кількість осіб	Відносна частка, %
Загальна чисельність	Біля 53 000	100 %
Міське населення	Біля 41 000	75–80 %
Сільське населення	Біля 11 000	20–25 %
Діти	10 391	19–20 %
Пенсіонери	Біля 8 800	16–17 %

У таблиці 1.3 дається узагальнююча характеристика структури трудових ресурсів у Вараській громаді.

Таблиця 1.3. – Структура трудових ресурсів Вараської територіальної громади (складено за [35]).

Показник	Значення
Працездатне населення	≈ 32 000 осіб
Безробітні	≈ 1 200 осіб
Рівень безробіття	≈ 3–4%

Як показує аналіз даних таблиці 1.3, у громаді відносно невисоким є показник безробіття (3 – 4 %), водночас не виключається наявність так званого прихованого безробіття (особи, що не стоять на обліку у відповідних службах, є самозайнятими або працюють без офіційного оформлення трудових відносин).

Протягом року понад 100 сімей отримують соціальні консультації; десятки сімей перебувають у складних життєвих обставинах та відповідно, перебувають під наглядом соціальних служб.

Це свідчить про наявність соціальних проблем (бідність, ризик сирітства) та активну роботу соціальних служб в громаді.

Земельні ресурси

За межами населених пунктів Вараської МТГ знаходиться 56 240,83 гектарів земель, в межах населених пунктів – 4 451,15 гектарів. Для сільськогосподарських угідь Вараської МТГ характерна велика строкатість ґрунтового покриття. Близько 40% земель сільськогосподарського призначення не використовуються. Найбільшу питому вагу в загальній площі земель Вараської МТГ займають ліси та сільськогосподарські землі.

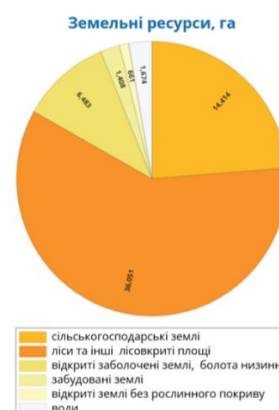

Рисунок 1.8 Земельні ресурси Вараської територіальної громади (подано за [32, 35]).

На рис. 1.8 представлено структуру і використання земельних ресурсів у громаді. Дана схема наочно ілюструє структуру економічного розвитку та особливості землекористування.

У таблиці 1.4 наводиться економічна характеристика Вараської ТГ (основні показники).

Таблиця 1.4. – Економічна характеристика Вараської територіальної громади (складено за [3]).

Показник	Значення
Основна галузь	Енергетика
Містоутворююче підприємство	Рівненська АЕС
Кількість енергоблоків	4
Потужність	2835 МВт
Річне виробництво електроенергії	$\approx 17,5$ млрд кВт·год

Аналіз даних таблиці 1.4 свідчить про формування економічного розвитку громади навколо одного, містоутворюючого підприємства – Рівненської АЕС, та, відповідно, високої залежності громади від роботи даного підприємства.

У таблиці 1.5 наводиться економічна характеристика Вараської ТГ (основні показники).

Таблиця 1.5. – Характеристика структури доходів населення Вараської територіальної громади (складено за [3]).

Показник	Значення
Середня заробітна плата	$\approx 28\,152$ грн
Рекомендований дохід для проживання	$\approx 36\,150$ грн

У таблиці 1.6 наводяться основні показники бюджету Вараської ТГ.

Таблиця 1.6. – Бюджет Вараської територіальної громади (складено за [3]).

Показник	Значення
Доходи бюджету	понад 430 млн грн
Частка місцевих податків і зборів	$\approx 14,7\%$

У таблиці 1.7 наводяться основні характеристики соціальної сфери Вараської ТГ.

Таблиця 1.7. – Соціальна сфера у Вараській територіальній громаді (складено за [3]).

Показник	Значення
Загальна чисельність населення	≈ 52,9 тис. осіб
Пенсіонери	≈ 8,8 тис. осіб
Сім'ї під соціальним супроводом	понад 100
Сім'ї у складних умовах	кілька десятків

На рис. 1.9 наведено основні інвестиційні концепції, розроблені для подальшого активного та різностороннього економічного розвитку Вараської територіальної громади. Серед пріоритетів в громаді – створення вигідних та привабливих умов для ведення бізнесу, сприятливого інвестиційного клімату, розширення кількості робочих місць.

Отже, основні соціально-економічні риси Вараської територіальної громади – це високий рівень урбанізації (домінування проживання населення у місті Вараш); енергетична спеціалізація економіки (Рівненська АЕС – містоутворююче підприємство); відносно високі доходи населення; стабільна демографічна ситуація з природним приростом; залежність від одного великого підприємства (АЕС); активний розвиток соціальної інфраструктури та системи соціального захисту.

Як слідує з аналізу Стратегії розвитку Вараської територіальної громади на період до 2027 р., створення індустріального парку є одним із пріоритетних напрямків, реалізація якого на думку розробників Стратегії, повинна забезпечити стрімкий економічний ріст у громаді. Передумовами для створення та функціонування такого парку є наявність трудового потенціалу (висококваліфікована робоча сила), наявність необхідних площ, земельних ділянок, достатньо розвинена інфраструктура [35].

Інвестиційні концепції громади

Індустріальний парк - територія промислового розвитку Вараської МТГ

Індустріальний парк у Вараській МТГ з найнижчим тарифом на теплоносій в Україні є надзвичайно привабливим в умовах світової енергетичної кризи та воєнного стану. Індустріальний парк, що орієнтований на підприємства переробної галузі, має стати двигуном розвитку виробництва у Вараській громаді. Вартість теплопостачання у Вараській МТГ 1 Гкал = 228,01 грн

— вигідні та комфортні умови ведення бізнесу;

— здешевлення виробництва через використання недорогого теплоносія та відповідно виробництво конкурентоспроможної продукції;

— розвиток міжгалузевої кооперації в межах однієї локації;

— підвищення інвестиційної та ділової активності бізнес-середовища громади;

— створення нових робочих місць;

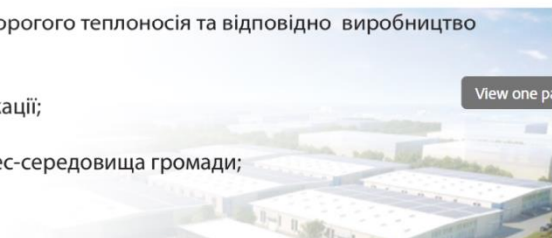

Рисунок 1.9 Основні інвестиційні концепції Вараської територіальної громади (подано за [35]).

У таблиці 1.8 подано узагальнюючі характеристики соціально-економічного розвитку Вараської територіальної громади.

Таблиця 1.8. – Узагальнюючі показники соціально-економічних особливостей Вараської територіальної громади (подано за [3]).

Сфера	Характеристика
Демографія	Стабільна, з природним приростом
Економіка	Моносекторна (енергетика)
Зайнятість	Висока, низьке безробіття
Доходи	Вищі за середньообласні
Бюджет	Фінансово спроможний
Соціальна сфера	Розвинена система підтримки
Ризики	Залежність від одного підприємства

Аналіз показників, наведених у таблиці 1.8, показує, що Вараська територіальна громада характеризується високим рівнем економічного та

соціального розвитку, має структуровану та розвинену інфраструктуру, проте потенційні ризики і обмеження зумовлені домінуванням 1 містоутворюючого підприємства та підпорядкованістю життя громади цьому чиннику.

Висновки до розділу 1: отже, Вараська громада є економічно потужною територіальною одиницею з високим рівнем доходів і стабільною демографічною ситуацією. Її розвиток визначається функціонуванням Рівненської АЕС, що забезпечує зайнятість населення та досить високу фінансову спроможність громади. Водночас, монофункціональність економіки створює ризики, пов'язані із залежністю від одного підприємства, що потребує диверсифікації господарської діяльності та особливого підходу до формування екологічно стійкої структури землекористування у громаді.

РОЗДІЛ 2 СУЧАСНИЙ СТАН ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ У ВАРАСЬКІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ

2.1. Структура і особливості землекористування у громаді

Особливості сучасного стану землекористування у Вараській територіальній громаді відображені у Паспорті громади, Стратегії розвитку Вараської ТГ на період до 2027 р. та у проєкті Комплексного плану просторового розвитку території громади [1].

Варто відмітити, що Вараська територіальна громада – на даний час єдина громада Рівненської області, що розробила Комплексний план просторового розвитку території громади – це одночасно містобудівна документація на місцевому рівні та документація із землеустрою, що визначає планувальну організацію всієї території громади, функціональне призначення території, основні принципи і напрями формування єдиної системи по забудові території громади, а також послідовність реалізації рішень, у тому числі етапність освоєння території [3, 13].

Комплексні плани просторового розвитку територій громад у перспективі сприятимуть ефективній реалізації внутрішнього потенціалу територіальних громад, визначенню пріоритетів управління територіями і формуванню просторового розвитку у подальшому. Розроблення комплексних планів здійснюється відповідно до ст.161 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності».

Постановою Кабінету Міністрів України від 28.07.2021 № 853 затверджено Порядок та умови надання субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на розроблення комплексних планів просторового розвитку територій територіальних громад. На Рівненську область виділено 2,293 млн. грн. субвенції на розроблення комплексних планів – при умові їх співфінансування із місцевого бюджету територіальної громади [32].

Узяти участь у Програмі та отримати субвенцію з державного бюджету зможуть ті виконавчі комітети рад територіальних громад, які матимуть у своєму

складі структурний підрозділ з питань містобудування та архітектури та відповідатимуть ряду необхідних умов надання субвенції.

Перейдемо до загальної характеристики землекористування у громаді.

Земельний фонд Вараської територіальної громади (загальна площа якої складає близько 607 км²) має типову для Українського Полісся структуру з переважанням природних угідь (див. рис. 2.1).

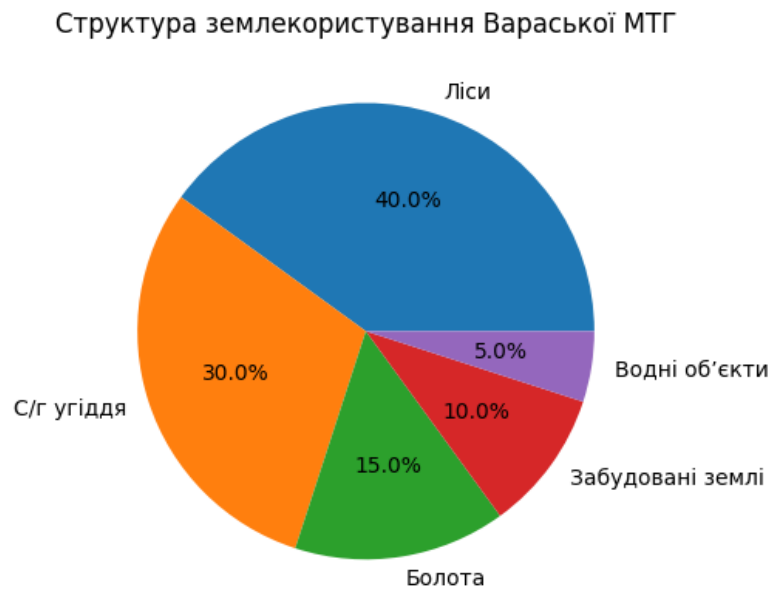

Рисунок 2.1 Структура землекористування у Вараській територіальній громаді (розроблено за [3, 32]).

В громаді значну частку її території складають ліси (до 35–45 %) та сільськогосподарські угіддя (біля 25–35 %). Болота та перезволожені землі становлять близько 10–15 % території громади, забудовані землі складають 5–10 % та водні об'єкти займають до 5 % від усієї території [32].

За переважającym типом землекористування територію Вараської громади можна умовно розділити на ряд функціональних зон: 1) лісгосподарська зона (північ громади), найбільша за площею зона, у якій переважають соснові та сосново-вільхові (мішані) ліси; дана зона виконує важливі екологічні функції водорегуляції та кліматорегуляції, має низьку щільність населення; 2) зона змішаного землекористування (центр і захід громади), у якій спостерігається

поєднання лісів, сільськогосподарських угідь та населених пунктів; 3) урбанізована зона (місто Вараш), яка виконує важливі соціально-економічні функції: має найбільшу щільність населення, саме тут розміщена Рівненська АЕС, основні промислові підприємства та транспортні вузли; ця зона – це ядро економічної активності громади; 4) сільськогосподарська зона (південь громади) – це основна зона землеробства в громаді, у якій переважають рілля, сіножаті та пасовища; 5) лучно-болотна зона, яка поширена в долинах річок; вона використовується переважно як сінокоси, угіддя для збору грибів та ягід, рибальські угіддя та природні угіддя. Даний поділ на функціональні зони є до певної міри умовним та відображає основні, домінуючі форми землекористування у громаді [12, 32, 35].

На рис. 2.2. представлено деталізовану характеристику землекористування у Вараській територіальній громаді станом на 2025 р., зокрема, наводяться дані по окремих старостинських округах та оцінка кількості укладених договорів про оренду землі.

ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ

Діє 482 договори оренди землі загальною площею 76,8252 га:

- 160 договорів з ФОП
- 322 договори з юридичними особами

У 2025 році укладено 9 договорів оренди земельних ділянок (площа 18,0143 га), припинено 8 договорів (площа 3,2994 га)

Передано у власність 2 земельні ділянки (площа 0,0185 га)

У 2025 році до місцевого бюджету надійшло плати за оренду землі комунальної власності 5 777,6 тис. грн

Цілі розвитку галузі у 2026 році:

- розроблення проектів землеустрою щодо встановлення (зміни) меж адміністративно-територіальних утворень
- проведення земельного аудиту
- проведення нормативної грошової оцінки земель
- забезпечення контролю за дотриманням умов договорів оренди земельних ділянок орендарями

Рисунок 2.2 Використання земельних ресурсів у Вараській територіальній громаді станом на 2025 р. (подано за [35]).

У структурі землекористування найбільше земель є у Озерецькому старостинському окрузі (понад 17 000 га) та Більськовільському старостинському окрузі (понад 13 000 га).

Варто відмітити, що в громаді ставлять ряд цілей, орієнтованих на впорядкування землекористування, проведення земельного аудиту, нормативної грошової оцінки земель та забезпечення контролю за дотриманням умов договорів оренди земельних ділянок орендарями.

РОЗВИТОК ІНФРАСТРУКТУРИ

Містобудування, архітектура та просторовий розвиток

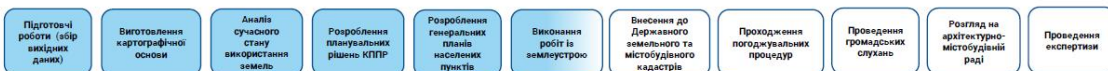
Забудовникам громади надано 14 містобудівних умов та обмеження для проектування об'єктів будівництва

Видано 13 будівельних паспортів на будівництво житла

Присвоєно 258 адрес

ЕТАПИ РОЗРОБЛЕННЯ КОМПЛЕКСНОГО ПЛАНУ ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ

В громаді діє рада безбар'єрності.

Триває робота над створенням безбар'єрного середовища та маршруту.

На сайті міської ради діє онлайн-сервіс, де можна повідомити про об'єкти, що не відповідають вимогам доступності.

Доступні об'єкти наносяться на інтерактивну мапу, яка доступна усім мешканцям громади.

Цілі розвитку галузі на 2026 рік:

- забезпечення гармонійного розвитку території громади
- комплексне вирішення та регулювання забудови і благоустрою територій
- визначення перспективи розвитку та подальшого використання існуючих і можливість проектування та будівництва нових об'єктів

Рисунок 2.3 Розвиток інфраструктури у Вараській територіальній громаді станом на 2025 р. та перспективні плани (подано за [35]).

Значна площа земельних угідь в громаді зайнята інфраструктурними об'єктами (рис. 2.3), при цьому активний розвиток та розбудова інфраструктури продовжується., у відповідності до Комплексного плану просторового розвитку територіальної громади, який доступний її мешканцям та показує перспективні напрямки такого розвитку.

Оцінка просторових закономірностей землекористування у громаді показує, що чітко простежується зональність (з півночі на південь) стосовно типу землекористування, структури та розподілу пріоритетних напрямків за схемою, яку називають типовою поліською моделлю (північ: ліси та болота, центр: урбанізація та змішане землекористування, сільське господарство розвинуте всюди, але переважає його розвиток на півдні громади).

2.2. Геоінформаційна система громади

В громаді розроблена і функціонує Геоінформаційна система (ГІС) Вараської міської територіальної громади (див. рис. 2.4), яка дозволяє оцінити особливості землекористування у онлайн-форматі.

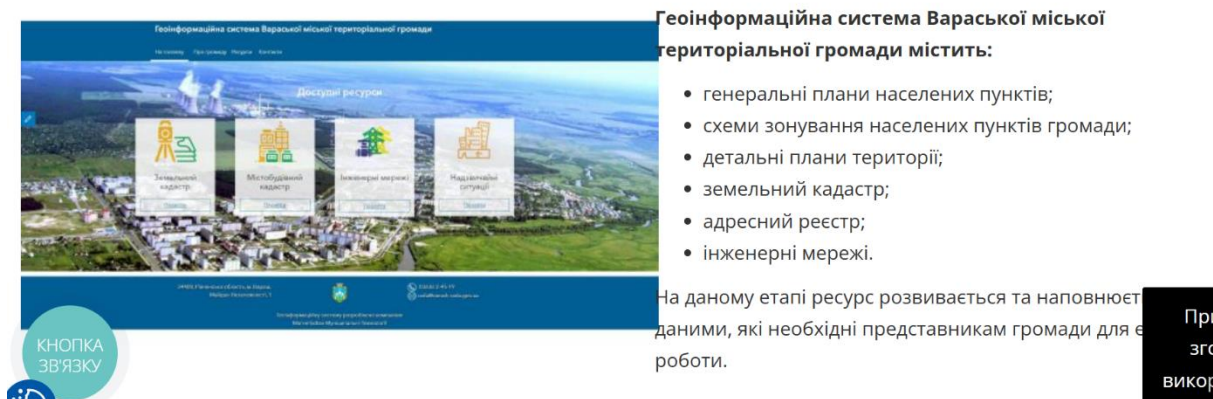

Рисунок 2.4 Геоінформаційна система Вараської територіальної громади (подано за [3, 32, 35]).

Геоінформаційна система громади включає у себе дані щодо земельного кадастру, зонування територій, містобудівну документацію.

Наявність такої системи дозволяє контролювати використання земель, планувати забудову та оптимізувати землекористування в громаді.

Висновки до розділу 2: отже, оцінка структури землекористування Вараської міської територіальної громади засвідчує, що в складі ландшафтно-територіальних комплексів переважають природні ландшафти, серед яких вагому частку складають лісові, болотні та лучні комплекси. Незважаючи на розміщення в межах громади великого енергетичного об'єкта – Рівненської АЕС – природні малоперетворені ландшафти домінують в межах території дослідження. Частково цьому посприяло і створення великої санітарно-захисної зони навколо електростанції. Серед господарських видів землекористування виділяються як основні лісогосподарське, сільськогосподарське, використання ділянок під забудову (населені пункти, серед яких найбільшим є м. Вараш).

РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО ХАРАКТЕРУ У ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

3.1. SWOT– аналіз екологічного стану землекористування у громаді

На рис. 3.1 представлено результати здійсненого SWOT– аналізу екологічного стану землекористування у Вараській міській територіальній громаді.

Рисунок 3.1. SWOT – аналіз системи землекористування Вараської МТГ (розроблено автором із використанням технічних інструментів ChatGPT).

Аналіз SWOT-матриці екологічного стану землекористування Вараської територіальної громади дозволяє зробити висновки щодо основних загроз, ризиків, сильних та слабких сторін проблеми.

Проведений SWOT-аналіз дозволив також комплексно оцінити сучасний екологічний стан землекористування Вараської територіальної громади, визначити її сильні та слабкі сторони, а також виявити перспективні можливості

та потенційні загрози для подальшого сталого розвитку території. Зупинимося на його результатах докладніше.

Сильні сторони (Strengths) громади пов'язані насамперед зі значним природно-ресурсним потенціалом. Територія громади площею 608,7 км² характеризується високою часткою природних угідь, зокрема лісів, боліт та лучних екосистем, які разом займають понад половину її площі. Лісові масиви виконують важливі кліматорегулюючі, водоохоронні та ґрунтозахисні функції, а болотні екосистеми сприяють підтриманню природного гідрологічного режиму території. Додатковими перевагами є наявність розробленого Комплексного плану просторового розвитку території громади та функціонування геоінформаційної системи, що забезпечує інтенсивного сільськогосподарського використання, можливе забруднення природного середовища та посилення техногенного навантаження. Найбільшим осередком такого навантаження є місто Вараш, де зосереджені промислові об'єкти та Рівненська атомна електростанція. Певну загрозу становить поступове розширення забудованих територій та транспортної інфраструктури, що може призводити до фрагментації природних екосистем. Серед проблем також виділяються недостатні темпи відновлення деградованих земель, ризики забруднення поверхневих і підземних вод, а також потреба у вдосконаленні екологічного моніторингу та підвищенні рівня екологічної культури окремих землекористувачів.

Слабкі сторони (Weaknesses) пов'язані переважно з наслідками господарської діяльності та нерівномірністю антропогенного навантаження. Найбільшим осередком такого навантаження є місто Вараш, де зосереджені промислові об'єкти та Рівненська атомна електростанція. Певну загрозу становить поступове розширення забудованих територій та транспортної інфраструктури, що може призводити до фрагментації природних екосистем. Серед проблем також виділяються недостатні темпи відновлення деградованих земель, ризики забруднення поверхневих і підземних вод, а також потреба у вдосконаленні екологічного моніторингу та підвищенні рівня екологічної культури окремих землекористувачів

Можливості (Opportunities) для громади пов'язані із впровадженням принципів сталого землекористування та ефективним використання наявного природного потенціалу. Важливим напрямом є реалізація положень Комплексного плану просторового розвитку території, який дозволяє збалансувати економічні та екологічні інтереси. Перспективними є розвиток екологічного туризму, рекреації та зеленого підприємництва, залучення міжнародних грантових коштів для відновлення природних екосистем, впровадження сучасних агроекологічних технологій та розширення використання ГІС-технологій для контролю землекористування. Значний потенціал має також відновлення деградованих земель.

Загрози (Threats) формуються під впливом як антропогенних, так і природних чинників. До найбільш суттєвих належать подальше розширення урбанізованих територій, яке може супроводжуватися скороченням площ природних екосистем, а також негативні наслідки зміни клімату. Для території Полісся актуальними є ризики осушення боліт, зміни водного режиму річок, збільшення частоти лісових і торф'яних пожеж, виникнення періодів посух та підтоплень. Додатковими загрозами залишаються деградація ґрунтів внаслідок їх виснаження.

Отже, результати SWOT-аналізу свідчать, що Вараська територіальна громада має значний природний та управлінський потенціал для забезпечення екологічно збалансованого землекористування. Переважання сильних сторін і наявність широких можливостей створюють сприятливі передумови для реалізації концепції сталого розвитку. Водночас ефективне управління земельними ресурсами потребує мінімізації існуючих слабких сторін та своєчасного реагування на зовнішні загрози, пов'язані зі змінами клімату, урбанізаційними процесами та антропогенним навантаженням на природні екосистеми громади [5, 9, 30, 31, 33, 37, 39].

3.2. Підсумки проведеного аналізу землекористування у громаді

У результаті проведеного аналізу встановлено, що сучасна структура землекористування Вараської територіальної громади характеризується значним переважанням природних ландшафтів, що є однією з головних передумов збереження екологічної рівноваги території. Загальна площа громади становить близько 607 км², при цьому основу земельного фонду формують ліси, сільськогосподарські угіддя, болота та інші природні екосистеми. Така структура є характерною для території Українського Полісся та свідчить про відносно високий рівень природності ландшафтів порівняно з багатьма іншими регіонами України. Основні екологічні проблеми у сфері землекористування Вараської міської територіальної громади представлені на рис. 3.2.

Рисунок 3.2. Екологічні проблеми у системі землекористування Вараської МТГ (розроблено автором із використанням технічних інструментів ChatGPT).

Важливу екологічну роль у громаді відіграють лісові масиви, які займають найбільшу частку земельного фонду. Лісові екосистеми забезпечують підтримання сприятливого мікроклімату, виконують водорегулюючу, ґрунтозахисну та кліматорегулюючу функції, сприяють збереженню

біологічного різноманіття та підвищують стійкість території до негативних наслідків зміни клімату. Значні площі соснових та мішаних лісів формують екологічний каркас громади та забезпечують підтримання високого рівня екосистемних послуг.

Суттєвим позитивним чинником є також значна частка боліт і перезволожених земель. Ці території виконують функцію природних акумуляторів вологи, регулюють поверхневий стік, сприяють поповненню запасів підземних вод і виступають природними бар'єрами для поширення деградаційних процесів. Лучно-болотні комплекси долин річок є важливими осередками збереження біорізноманіття та підтримують природну екологічну стабільність території.

Аналіз просторової структури землекористування дозволяє виділити чітко виражену функціональну зональність території громади. Північна частина представлена переважно лісогосподарськими угіддями, центральна – урбанізованими та змішаними ландшафтами, а південна – сільськогосподарськими територіями. Така просторова диференціація сприяє більш раціональному використанню земельних ресурсів та зменшує рівень конфліктності між різними видами господарської діяльності. Водночас концентрація господарського навантаження в окремих функціональних зонах потребує постійного екологічного контролю та моніторингу.

Особливу роль у структурі землекористування відіграє урбанізована зона міста Вараш, де зосереджені основні виробничі, соціальні та транспортні об'єкти громади, включаючи Рівненську атомну електростанцію. З одного боку, ця територія є центром економічного розвитку та забезпечує високий рівень зайнятості населення, а з іншого – створює підвищене антропогенне навантаження на навколишнє середовище. Урбанізаційні процеси супроводжуються збільшенням площ забудови, транспортної інфраструктури та комунікацій, що потребує врахування екологічних обмежень під час подальшого просторового планування.

Важливим напрямом землекористування залишається сільське господарство, яке найбільш інтенсивно розвинуте у південній частині громади. Переважання ріллі, пасовищ та сіножатей забезпечує розвиток аграрного виробництва, проте може супроводжуватися ризиками деградації ґрунтів, виснаженням земельних ресурсів, локальними проявами водної та вітрової ерозії, а також зменшенням площ природних екосистем. Саме тому подальший розвиток аграрного сектору повинен базуватися на принципах сталого землекористування та впровадженні природоохоронних технологій.

Позитивною особливістю сучасного управління земельними ресурсами у громаді є впровадження комплексного планування території. Вараська територіальна громада стала однією з перших громад регіону, яка розробила Комплексний план просторового розвитку території. Це створює передумови для збалансованого поєднання економічного розвитку, соціальних потреб населення та екологічних вимог. Комплексний план дозволяє координувати розвиток забудови, транспортної інфраструктури, природоохоронних територій та земель різного функціонального призначення в межах єдиної просторової концепції.

Важливим досягненням у сфері управління земельними ресурсами є створення та функціонування геоінформаційної системи громади. Використання сучасних ГІС-технологій забезпечує відкритість інформації про земельні ресурси, підвищує ефективність управлінських рішень, сприяє контролю за використанням земельних ділянок та дозволяє своєчасно виявляти порушення природоохоронного законодавства. Цифровізація земельних відносин є важливим кроком до формування екологічно орієнтованої системи управління територією.

Разом із позитивними тенденціями залишаються певні екологічні виклики. До них належать потенційне скорочення площ природних екосистем внаслідок розвитку інфраструктури, ризики надмірного антропогенного навантаження на окремі території, необхідність посилення контролю за дотриманням умов землекористування та оренди земельних ділянок, а також потреба у проведенні систематичного моніторингу стану земельних ресурсів. Особливої уваги

потребують заболочені території та лісові екосистеми, які є ключовими елементами екологічної стабільності Полісся.

На рис. 3.3 представлено узагальнену схему шляхів вирішення екологічних проблем дослідженої територіальної громади, а на рис. 3.4 – поетапний план зниження негативного впливу цих проблем.

Рисунок 3.3. Можливі шляхи вирішення проблем у системі землекористування Вараської МТГ (розроблено автором із використанням технічних інструментів ChatGPT).

Таким чином, територія Вараської громади характеризується різноманітною структурою землекористування, яка включає лісові масиви, сільськогосподарські угіддя, урбанізовані території, водні об'єкти та болотні екосистеми. Кожен із цих типів землекористування по-різному впливає на компоненти навколишнього природного середовища: атмосферне повітря, водні ресурси, ґрунти, рослинний і тваринний світ, а також на загальний рівень екологічної безпеки території. Розглянемо основні види впливу.

Вплив лісових земель: ліси є одним із найважливіших елементів екологічного каркасу громади. Значна площа соснових і мішаних лісів

забезпечує очищення атмосферного повітря від пилу та шкідливих домішок, поглинання вуглекислого газу і виділення кисню. Лісові екосистеми сприяють регулюванню температурного режиму та вологості, виконують водоохоронну функцію, захищають ґрунти від ерозії та підтримують високе біорізноманіття.

ПОЕТАПНА СХЕМА ВИРІШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ У СИСТЕМІ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ВАРАСЬКОЇ ГРОМАДИ

Рисунок 3.4. Можливі шляхи поетапного розв'язання основних екологічних проблем у системі землекористування Вараської МТГ (розроблено автором із використанням технічних інструментів ChatGPT).

Разом із тим надмірні рубки, лісові пожежі або порушення природної структури лісів можуть призводити до деградації екосистем та зменшення їх екологічної стійкості.

Вплив сільськогосподарських угідь: сільськогосподарські землі займають значну частину території громади та відіграють важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки населення. Однак інтенсивне використання ріллі може негативно впливати на стан ґрунтів через зниження вмісту гумусу, ущільнення ґрунтового покриву та розвиток ерозійних процесів. Використання мінеральних добрив і засобів захисту рослин може спричиняти забруднення поверхневих та підземних вод. Водночас дотримання сівозмін, впровадження ґрунтозахисних технологій та органічного землеробства дозволяє значно зменшити негативний вплив аграрної діяльності на довкілля.

Вплив урбанізованих територій: місто Вараш є основним урбанізованим центром громади та осередком економічної активності. Урбанізовані території забезпечують розвиток промисловості, транспорту, житлової та соціальної інфраструктури, проте водночас створюють найбільше антропогенне навантаження на довкілля. Основними наслідками є збільшення обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, утворення відходів, ущільнення та вилучення земель із природного використання. Розвиток транспортної мережі також може сприяти фрагментації природних екосистем та зменшенню площ природних угідь.

Вплив водних об'єктів: річки, озера та інші водні об'єкти громади виконують важливі екологічні функції. Вони забезпечують підтримання водного балансу території, створюють сприятливі умови для існування водних та навколоводних екосистем, формують рекреаційний потенціал громади. Водночас водні об'єкти є чутливими до антропогенного впливу. Забруднення стічними водами, надходження агрохімікатів із сільськогосподарських угідь або порушення природного гідрологічного режиму можуть призводити до погіршення якості води та деградації водних екосистем.

Вплив болотних та лучних екосистем: болота і лучно-болотні угіддя є характерною складовою природних ландшафтів Вараської громади. Вони виконують надзвичайно важливі водорегулюючі функції, акумулюють значні обсяги вологи, зменшують ризики повеней та посух, а також є середовищем існування багатьох видів рослин і тварин. Крім того, болотні екосистеми виступають природними накопичувачами вуглецю та сприяють пом'якшенню наслідків зміни клімату. Осушення боліт або зміна їх природного гідрологічного режиму можуть призвести до втрати біорізноманіття, збільшення пожежної небезпеки та порушення водного балансу території.

Таким чином, аналіз структури землекористування свідчить, що найбільш позитивний вплив на стан довкілля мають лісові та болотні екосистеми, які забезпечують екологічну стабільність території. Найбільше антропогенне навантаження формують урбанізовані території та інтенсивно використовувані сільськогосподарські землі. Загалом сучасна структура землекористування Вараської громади характеризується відносно високим рівнем збалансованості завдяки значній частці природних угідь. Подальший сталий розвиток громади потребує збереження природних екосистем, екологізації сільського господарства, контролю за урбанізаційними процесами та впровадження сучасних систем моніторингу земельних ресурсів.

Висновки до розділу 3: отже, загалом сучасний екологічний стан землекористування Вараської територіальної громади можна оцінити як відносно сприятливий та екологічно збалансований. Значна частка природних угідь, наявність великих лісових масивів і болотних комплексів, впровадження комплексного просторового планування та використання геоінформаційних технологій створюють надійні передумови для забезпечення сталого розвитку території. Подальше вдосконалення системи управління земельними ресурсами має бути спрямоване на збереження природних екосистем, оптимізацію структури землекористування та забезпечення гармонійного поєднання господарської діяльності з природоохоронними потребами громади.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження екологічного стану землекористування Вараської територіальної громади встановлено, що

1. Вараська громада характеризується високою часткою природних ландшафтів на її території, що забезпечує відносно сприятливий екологічний стан території.

2. Вараська територіальна громада є однією з найбільших громад Рівненської області: її площа становить близько 607 км², а чисельність населення – близько 54 тис. осіб. Для структури землекористування громади характерне переважання у складі природних угідь. Ліси займають орієнтовно 35–45 % території, сільськогосподарські угіддя – 25–35 %, болота та перезволожені землі – 10–15 %, забудовані території – 5–10 %, водні об'єкти – до 5 % площі громади.

3. Таке співвідношення земель свідчить про збереження значного природного потенціалу території. На відміну від багатьох громад лісостепової та степової зон України, де природні ландшафти значною мірою трансформовані господарською діяльністю, у Вараській громаді екологічна рівновага підтримується завдяки великим площам лісів, боліт і лучних екосистем. Саме ці території виконують функції природного очищення повітря, накопичення вуглецю, регулювання водного режиму та підтримання біорізноманіття.

4. Лісові та болотні екосистеми є головним чинником екологічної стабільності громади. Північна частина громади представлена переважно лісовими масивами поліського типу, де домінують соснові та мішані ліси. Сукупно ліси та заболочені території займають майже половину площі громади, що є надзвичайно високим показником для України. Екологічне значення цих угідь полягає у забезпеченні водорегулюючих функцій, зменшенні ризиків ерозійних процесів, підтриманні сприятливого мікроклімату та формуванні природного екологічного каркаса території. Болотні екосистеми виступають природними резервуарами вологи, що особливо важливо в умовах сучасних кліматичних змін та зростання частоти посушливих періодів.

5. Збереження значних площ природних екосистем дозволяє громаді підтримувати високий рівень екологічної стійкості та створює сприятливі умови для розвитку рекреаційної діяльності, збору дикорослих ресурсів, екологічного туризму та лісового господарства. Такі екосистеми підтримують домінування водорегулюючих функцій, зменшенні ризиків ерозійних процесів, грають вирішальну роль у підтриманні сприятливого мікроклімату та формуванні природного екологічного каркасу території. Болотні екосистеми виступають природними резервуарами вологи, що особливо важливо в умовах сучасних кліматичних змін та зростання частоти посушливих періодів.

6. Просторова структура землекористування є екологічно збалансованою та відповідає природним особливостям Полісся. На території громади чітко простежується функціональна зональність землекористування: північна частина – переважно лісогосподарська; центральна – зона змішаного використання земель; місто Вараш – це урбанізоване ядро громади; південна частина – зона інтенсивного сільськогосподарського використання; долини річок – лучно-болотні комплекси. Подібна структура відповідає природним особливостям Полісся та дозволяє зменшувати конфлікти між різними видами господарської діяльності. Важливо, що найбільш екологічно цінні території залишаються малозаселеними та слабо урбанізованими.

7. Разом із тим у громаді спостерігається поступове розширення інфраструктурних об'єктів і забудованих територій. Хоча нині забудова займає лише 5–10 % території, подальший розвиток транспортної та виробничої інфраструктури потребує ретельного врахування екологічних обмежень, особливо поблизу лісових та водно-болотних угідь.

8. Основні екологічні ризики пов'язані з урбанізацією, розвитком інфраструктури та інтенсивним використанням сільськогосподарських земель. Центром антропогенного навантаження є місто Вараш, де зосереджені основні виробничі потужності, транспортна інфраструктура та об'єкти енергетики, включаючи Рівненську АЕС. Саме тут формується найбільше техногенне навантаження на довкілля. У південній частині громади значну площу займають

орні землі, сіножаті та пасовища. Незважаючи на порівняно невисокий рівень сільськогосподарського освоєння порівняно з іншими регіонами України, існують потенційні ризики деградації ґрунтів, локального забруднення агрохімікатами та зменшення площ природних екосистем.

9. Додатковим викликом є необхідність контролю за використанням земель орендарями. У громаді найбільші земельні масиви зосереджені в Озерецькому старостинському окрузі (понад 17 тис. га) та Більськовільському старостинському окрузі (понад 13 тис. га), що вимагає постійного моніторингу ефективності та екологічної безпечності землекористування.

10. Вараська громада є одним із лідерів регіону щодо впровадження сучасних механізмів управління земельними ресурсами. Однією з найважливіших переваг громади є розроблення Комплексного плану просторового розвитку території. Вараська громада стала першою громадою Рівненської області, яка здійснила підготовку такого документа. Він поєднує містобудівну документацію та документацію із землеустрою, що дозволяє комплексно планувати використання земельних ресурсів. Додатково у громаді функціонує власна геоінформаційна система (ГІС), яка забезпечує цифровий облік земель, містобудівної документації та просторового планування. Використання ГІС-технологій значно підвищує прозорість управління земельними ресурсами, сприяє проведенню земельного аудиту, контролю орендних відносин та запобіганню нераціональному використанню земель.

Важливим показником економічної спроможності є бюджет на 2025 рік у розмірі понад 1,07 млрд грн, що створює додаткові можливості для реалізації природоохоронних програм та впровадження заходів сталого розвитку території.

11. Отже, сучасний екологічний стан землекористування Вараської територіальної громади можна оцінити як загалом сприятливий. Висока частка природних ландшафтів, значні площі лісів і боліт, відносно невисокий рівень урбанізації більшої частини території та впровадження сучасних інструментів управління земельними ресурсами забезпечують передумови для збереження екологічної рівноваги та реалізації принципів сталого розвитку в майбутньому.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ:

1. Барановська О. В., Соболев А. О. Екологічна ситуація в Рівненській області. *Географія та туризм*. К.: 2014. № 28. С. 262 – 269.
2. Бондар В. Д., Шершньова О. В. Використання інструментів стратегічного планування у розробці стратегій розвитку територіальних громад Рівненщини. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2025, № 8. С. 32 – 44.
3. Вараська міська територіальна громада. Офіційний сайт. URL: <https://varashmtg.gov.ua/>
4. Вараська районна державна адміністрація. Офіційний сайт. URL: <https://varashrda.gov.ua/terytorialni-hromady/>
5. Васильченко Г., Парасюк І., Єременко Н. Планування розвитку територіальних громад: навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування. Київ, 2015. 256 с.
6. Виконання робіт щодо перегляду обмеження доступу для графічної частини проекту і пояснювальної частини Генерального плану м. Вараш Рівненської області. EN ISO 9001:2008. Київ : Державне підприємство український державний науково-дослідний інститут проектування міст «Дніпромисто» імені Ю.М. Білоконя, 2017. 112 с.
7. Войчун Н. І., Андрейчук Ю. М., Жданюк Б. С. Аналіз антропогенного навантаження на природне середовище Рівненської області. *Людина та довкілля. Проблеми неоекології*. 2016. № 1-2. С. 77 – 82.
8. Волкова Л. А. Використання земель сільськогосподарського призначення Рівненської області. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Сер.: Технічні науки*. Рівне: 2013. № 1. С. 26 – 32.
9. Волощук О. В., Антомонов М. Ю., Гущук І. В. Аналіз рівня захворюваності населення Рівненської області. *Довкілля та здоров'я*. 2017. № 1 (81). С. 27 – 31.

10. Ганущак М., Тарасюк Н. Водний чинник в розвитку і функціонуванні природно-антропогенних комплексів басейну річки Стир : монографія. Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 236 с.
11. Глинський Н. Ю. Дослідження тенденцій економічного розвитку малих і середніх міст Західної України у національному та європейському контексті. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Львів: 2009, Вип. 6 (57). С. 474 – 484.
12. Горковлюк О. М. Звіт про оцінку впливу нерадіаційних факторів ВП «Рівненська АЕС» ДП «НАЕК «Енергоатом» на оточуюче природне середовище за 2018 рік / О. М. Горковлюк, О. С. Мукомол. Вараш : Енергоатом ВП «Рівненська атомна електростанція», 2019. 24 с.
13. Гущук І.В. Екологічні проблеми антропогенного характеру Рівненщини. *Екологія і природокористування в системі оптимізації відносин природи і суспільства* : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф. 24-25 берези. 2016 р., Ч. 1., Тернопіль : Крок, 2016. С. 55 – 56.
14. Гущук І., Брезецька О., Драб Р., Гущук В. Моніторинг та оцінка якості питної води із джерел децентралізованого водопостачання Рівненської області за 2004-2015 роки. *Довкілля та здоров'я*. 2018. № 1 (85). С. 41 – 46.
15. Gromada.info. Інформаційно-довідковий портал ОМС України. URL: <https://gromada.info/>
16. Децентралізація в Україні. Веб-ресурс. URL: <https://decentralization.ua/newgromada/4477>
17. Єзгор А.В. Оцінка стану міського звалища твердих побутових відходів на прикладі міста Вараш. *Енергетика. Екологія. Людина*. Збірник наукових праць НН ІЄЕ, КПП імені Ігоря Сікорського. Київ: ІЄЕ, 2022. С. 204 – 206.
18. Калашнікова В. К., Войко Н. Ю. Ландшафтно-планувальна організація тематичного парку «Розквіт душ» у м. Вараш Рівненської області. *World trends in the development of modern scientific trends*. In The XI International

scientific and practical conference, November 10-12, 2025, Munich, Germany, 231 p.
Text Copyright© 2025 by the European Conference ([https://eu-conf. com/](https://eu-conf.com/))
Illustrations© 2025 by the European Conference. P. 18 – 20.

19. Конарівська О.Б., Яковишина М.С. Туризм як інструмент розвитку територіальних громад Рівненщини. *Адміністративно-територіальні vs економічно-просторові кордони регіонів*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. КНЕУ, 19-20 березня 2020 р. К.: 2020. С. 537 – 540.

20. Коротун О. П. Рекультивація порушених земель як спосіб підвищення рекреаційного потенціалу Рівненської області. *Інтелект*. 2019. № 21, С. 4 – 12.

21. Красноносова О. М., Семигуліна І. Б., Ярошенко І. В. Методичне забезпечення організації розробки стратегії розвитку міських територіальних громад в Україні. *Economic synergy*. 2022. № 4. С. 42 – 64.

22. Лавренчук О.М., Чижевська Л. Т. Геоекологічний аналіз водогосподарського комплексу міста Вараша Рівненської області. *Природа Західного Полісся та прилеглих територій* : зб. наук. пр. / за заг. ред. Ф. В. Зузука. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2019. № 16. С. 50 – 54.

23. Міщенко О. В., Алейник О. О. Використання та оптимізація природно-ресурсного потенціалу ландшафтів Рівненського району Рівненської області. *Людина та довкілля. Питання неоекології*. 2025. Вип. 43. С. 6 – 21. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-4224-2025-43-01>

24. Осіпчук І., Ярошенко О. Використання паливних ресурсів у Рівненській області. *Економічна та соціальна географія*. 2025. № 3. С. 84 – 90.

25. Півнєва В.С. Удосконалення системи управління відходами в м. Вараш Рівненської області. Кваліфікаційна робота бакалавра. Спеціальність 183 Технології захисту навколишнього середовища. Харків: ХНУМГ ім. О.М. Бекетова. Х.: 2024. 65 с.

26. Погребський Т.Г. Соціально – економічні особливості децентралізаційних процесів у Рівненській області. *Актуальні проблеми міжнародних відносин і регіональних досліджень*: Матеріали II Міжнародної

науково-практичної Інтернет-конференції (м. Луцьк, 09 листопада 2022 р.) / укладачі: С. Кулик, А. Моренчук. – Луцьк, Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2022. С. 90 – 92.

27. Поручинська І.В., Поручинський В.І. Вплив екології на демографічний розвиток північно-західного економічного району України. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Географія*. 2016. № 1. С. 231-235. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPUg_2016_1_34

28. Правила приймання стічних вод до системи централізованого водовідведення м. Вараш / за проектом І. Савченко. Вараш : Виконавчий комітет Вараської міської ради, 2019. 92 с.

29. Примак К., Слащук А. Актуальні проблеми індустріального розвитку малих міських поселень Рівненської області та шляхи їх вирішення. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Географічні науки*. 2013. № 6. С. 117 – 122.

30. Прилипко В. А., Озерова Ю. Ю., Морозова М. М., Шевченко К. К. Соціальні умови життя населення зони спостереження Рівненської атомної електростанції. *Проблеми радіаційної медицини та радіобіології*. 2014. № 19. С. 136 – 146.

31. Прилипко В. А., Петриченко О. О. Соціально-екологічні чинники у формуванні здоров'я населення зони спостереження атомних електростанцій. *Український радіологічний журнал*. 2014. № 22, Вип. 2. С. 11 – 15.

32. Програма економічного і соціального розвитку Вараської міської територіальної громади на 2026 рік. URL: <https://varashmtg.gov.ua/index.php/ekonomika/prohramy/prohrama-ekonomichnoho-i-sotsialnoho-rozvytku>

33. Реміз С. А., Тарасюк Н. А. Геоєкологічні аспекти сталого розвитку Рівненської області. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Географія*. Тернопіль: 2013, № 1. С. 197 – 203.

34. Склярська О. Функціонування спроможних територіальних громад України: суспільно-географічні аспекти. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: географія*. Тернопіль: 2022, № 53(2). С. 69 – 75. URL: <https://nzg.tnpu.edu.ua/article/view/267204> DOI: <https://doi.org/10.25128/2519-4577.22.2.9>
35. Стратегія розвитку Вараської міської територіальної громади на період до 2027 р. URL: <https://varashmtg.gov.ua/index.php/hromada/strategiia-rozvytku-2027>
36. Соціальна захищеність та медичне забезпечення працездатного населення зони спостереження атомних електростанцій / В. А. Прилипко, Ю. Ю. Озерова, О. В. Коцюбинський, М. М. Морозова, О. О. Петриченко, І. В. Бондаренко. *Проблеми радіаційної медицини та радіобіології*. 2017. Вип. 22. С. 147–160.
37. Хохуляк О. Концептуальні основи стратегічного планування розвитку об'єднаних територіальних громад. *Економічний дискурс*. 2021. Вип. 3 – 4. С. 79 – 86.
38. Шестопалов В. М., Лютий Г. Г., Саніна І. В. Сучасні підходи до гідрогеологічного районування України. *Мінеральні ресурси України*. 2019. № 2. С. 3 – 12.
39. Zibtsev S. V., Myroniuk V. V., Soshenskyi O. M., Koren M. S., Koren, V. A. Просторово-часовий розподіл пожеж у природних ландшафтах Рівненської області. *Scientific Bulletin of UNFU*. 2019, № 29 (6). С. 18 – 23.